

Ю. І. Осадчий

*аспірант кафедри кримінального права, кримінального процесу
та криміналістики Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова*

ХАРАКТЕРИСТИКА СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ІНСЦЕНУВАННЯМ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПОДІЇ

Аналіз слідчої практики показує, що специфіка науки криміналістики, її прикладний характер вимагають постійного вивчення, дослідження і виявлення усіх закономірностей, які можуть сприяти вдосконаленню протидії проявам злочинної діяльності. Особливо це стосується злочинів, які замасковані інсценуванням, та окремо – злочинів, пов'язаних з інсценуванням дорожньо-транспортної події (далі – ДТП).

Головною метою будь-якого дослідження в криміналістиці є підвищення ефективності вирішення завдань, пов'язаних з виявлен-

ням і розслідуванням злочинів, а відносно означеної категорії злочинів – встановлення самого факту вчинення злочину, замаскованого під ДТП. Виконанню цих завдань сприятиме аналіз виникаючих слідчих ситуацій.

Злочини, пов'язані з інсценуванням дорожньо-транспортної події, характеризуються латентністю, невизначеністю ознак, які свідчать про інсценування ДТП, спонукає до систематизації слідчих ситуацій, які виникають в залежності від виду злочину, та впливають на хід розслідування.

В криміналістиці не існує єдиного підходу до розуміння сутності слідчої ситуації, особливо що стосується слідчих ситуацій, виникаючих при розслідуванні злочинів, замаскованих інсценуванням ДТП.

Окремі слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні означеної категорії злочинів, визначені у дослідженнях А. А. Саковського та В. В. Семенова [1; 2]. Однак, не визначені особливості слідчих ситуацій залежно від складу злочину та з урахуванням сучасних умов.

Перш за все слід зазначити, що слідчі ситуації залежать від виду злочину, замаскованого інсценуванням дорожньо-транспортної події.

Розглянемо особливості слідчих ситуацій, що виникають при розслідуванні вбивств та шахрайств, при вчиненні та приховуванні яких злочинці застосовують інсценування ДТП.

Так, при вчиненні вбивств, пов'язаних з інсценуванням ДТП, можуть виникати наступні слідчі ситуації:

Слідча ситуація № 1. На місці дорожньо-транспортної події виявлено труп з явними зовнішніми ознаками наслідків ДТП (сліди шин, мікрочастинки скла на одязі потерпілого, вдавлені сліди на тілі потерпілого, відкриті переломи, тощо), відсутні видимі сліди вчинення іншого злочину, на місці ДТП злочинці залишили транспортний засіб з ушкодженнями в наслідок ДТП, відсутні свідки. Можливо висунення наступних версій щодо події, яка сталася: 1) нещасний випадок; 2) інсценування з метою приховування іншо-

го злочину (наприклад, умисного вбивства); 3) інсценування з метою приховати інформацію, щодо участі окремих осіб у ДТП. Головним у такій ситуації є встановлення особи потерпілого. Особливу увагу слід привернути особам, які отримали вигоду, внаслідок означеної події.

Слідча ситуація № 2. Осторонь від дорожнього полотна (місце ДТП не відомо) виявлено труп потерпілого із зовнішніми ознаками наслідків ДТП (можливо з іншими ушкодженнями); наявність транспортного засобу зі слідами участі у ДТП, відсутні свідки (окрім тих, які виявили труп). Версії стосовно злочинної події, яка передувала ДТП, можуть бути висунені такі: 1) вчинено умисне вбивство з інсценуванням дорожньо-транспортної події як способу приховування; 2) вчинено умисне вбивство з інсценуванням дорожньо-транспортної події як способу приховування. Результати судово-медичної експертизи, можуть допомогти встановити причино-наслідковий зв'язок між тілесними ушкодженнями та особливостями механізму ДТП. Проведення такої судово-медичної експертизи можливо в межах комплексної автотехнічної експертизи, задля визначення механізму ДТП та слідоутворення.

Слідча ситуація № 3. На місці дорожньо-транспортної події знаходяться: транспортні засоби-учасники ДТП; потерпілі з тілесними ушкодженнями – явними ознаками-наслідками ДТП; труп без слідів-ознак ДТП. У такій ситуації висуваються наступні версії: 1) мала місце природна смерть, внаслідок чого сталася ДТП; 2) мало місце умисне вбивство, приховане під ДТП (при цьому під підозру повинні підпадати інші учасники ДТП, яким пощастило вижити). Судово-медична експертиза може відповісти на питання стосовно причин смерті, а також допоможе встановити причино-наслідковий зв'язок між механізмом ДТП та тілесними ушкодженнями потерпілих.

Аналіз соціальних мереж, форумів та чатів свідчить про розповсюдженість шахрайств, поєднаних з вимаганням, пов'язаних з використанням інсценування ДТП, як способу вчинення означеної ка-

тегорії злочинів «автопідстави». Можливо виділити наступні слідчі ситуації:

Слідча ситуація № 1. Шахраї-вимагачі затримані на місці інсценованої ДТП. На місці інсценованої ДТП знаходяться всі учасники події та їх транспортні засоби. Злочинці можуть використовувати власний транспортний засіб або за довіреністю, або можуть бути відсутні державні знаки взагалі, або наявні «євро» номери. Останнє може ускладнювати процес встановлення власника автотранспорту. Версії, що висуваються, стосуються наявності ДТП: 1) ДТП інсценоване (про це свідчить або наявність, або відсутність відповідних слідів-ознак інсценування ДТП); 2) ДТП дійсно мало місце (при цьому винуватим може бути, як один із учасників, так і третя особа, відсутня на місці ДТП).

Слідча ситуація № 2. Шахраї-вимагачі затримані при отриманні предмету вимагання. Має місце з інсценованим ДТП, інформацію про вчинення якого отримується при допитах затриманих та потерпілого. Версії, які висуваються, стосуються здебільшого самого факту вимагання та події, пов'язаної з ДТП, а саме: 1) має місце інсценування ДТП з подальшим вимаганням; 2) має місце реальне ДТП та обмова з боку «потерпілого» (який не має наміру відшкодувати шкоду, завдану в наслідок ДТП).

Слідча ситуація № 3. Шахраїв-вимагачів затримано на місці інсценованої дорожньо-транспортної події в результаті спланованої та проведеної оперативно-тактичної комбінації «Затримання на місці вчинення злочину». При цьому можуть виникати дві підситуації в залежності від джерела та часу отримання інформації про злочинну діяльність: інформація отримана від потерпілого до передачі предмету вимагання; інформація отримана в результаті оперативно-розшукової діяльності (тобто після передачі предмету вимагання). Існують певні особливості тактики проведення означеної оперативно-тактичної комбінації в залежності вказаних підситуацій. У першій підситуації приймає участь потерпілий після інструктажу оперативних працівників, у другій підситуації може приймати участь оперативний працівник.

Окремо, можливо виділити слідчі ситуації, які виникають в наслідок вчинення шахрайств з ініціюванням ДТП, спрямованих на отримання страхових відшкодувань або завищення розміру збитків.

Слідча ситуація № 1. Особа, чий автомобіль застраховано, заявляє у страхову компанію про страховий випадок. Інформація про інсценування не повна, або взагалі відсутня. Можливо висуни-ти наступні версії щодо інформації про ДТП: 1) ДТП мало місце; 2) має місце явне інсценоване ДТП; щодо осіб, причетних до вчинення шахрайств у сфері страхування автотранспорту: а) шахрайство вчинено страховиками та (або) співробітниками страхових компаній; б) шахрайство вчинено страхувальниками та іншими особами з метою отримання страхової виплати.

Слідча ситуація № 2. Особу причетну до інсценування дорожньо-транспортної події з метою вчинення шахрайських дій, спрямованих на отримання страхових премій, встановлено співробітниками служби безпеки страхової компанії, в наслідок проведення перевірки матеріалів страхового випадку.

Слідча ситуація № 3. Особу причетну до інсценування дорожньо-транспортної події з метою вчинення шахрайських дій, спрямованих на отримання страхових премій, затримано на місці вчинення злочинних дій, або відразу після них внаслідок застосування оперативно-розшукових заходів.

Означені слідчі ситуації потребують подальшого опрацювання та формування відповідних програм або алгоритмів слідчих (розшукових) дій та тактичних операцій в залежності від злочину і комплексу наявної інформації.

Література:

1. Саковський А. А. Криміналістичні засади розслідування інсценувань злочинів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 [Текст] / А. А. Саковський. – Київ, 2013. – 202 с.
2. Семенов В. В. Методика розслідування вбивств, прихованих інсценуванням: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 [Текст] / В. В. Семенов. – Харків, 2004. – 183 с.